

A 2007-ES FELVÉTELI ELJÁRÁS TAPASZTALATAI

ELEMZÉS ÉS JAVASLATOK A MAGYAR REKTORI KONFERENCIA SZÁMÁRA

A 2007. évi felvételi eljárás során az oktatási kormányzat új módszert követett. A módszernek két sarkalatos eleme volt. Egyrészt a felvételit teljes egészében az érettségi eljáráshoz kötötték, abban a felsőoktatási intézményeknek nem volt szerepük. Másrészt a felvételi keretszámokat, tehát, hogy hány hallgatót vehet fel az intézmény, nem a minisztérium határozta meg, hanem az intézmény kapacitása, illetve az, hogy ebből a kapacitásból az egyes szakra hány helyet allokkált. Annak alapján tehát, hogy a hallgatók milyen pontszámot értek el, és hogy az intézményeket hogyan rangsorolták, alakult ki az a sorrend, hogy egyes intézmények hány hallgatót vettek fel. A Budapesti Corvinus Egyetem példájával élve: az alkalmazott közgazdaságtan alapszakot négy intézmény hirdette meg, köztük a BCE. Azok a hallgatók, akik erre az alapszakra akartak jelentkezni megjelölték igényeik sorrendjét, sorba állították a négy intézményt, majd elérték az érettségi eljárásban pontszámaikat. A BCE erre az alapszakra száz helyet tervezett, és ha száznál több hallgató jelentkezett erre az alapszakra, akkor az első száz felvételiző, aki a legmagasabb pontszámot érte el, bekerült ide. Miután ezt feltöltötték, következett a második intézmény, és így tovább.

Hozzá kell tennünk, hogy az oktatási kormányzat azt viszont megszabta, hogy az egyes képzési területek hány hallgatót vehetnek fel, és azt is megszabta, hogy országos szinten az egyes alapszakokra hány hallgató kerülhet. A felvételi eljárás komoly vitákat váltott ki a felsőoktatási intézmények között. A vita egyik fontos dokumentuma a Magyar Rektori Konferencia állásfoglalása. A következőkben azt az előterjesztést közöljük – mellékletek nélkül –, amelyet a testület változtatás nélkül elfogadott, s amelynek alapján az állásfoglalás megszületett. Reméljük, hogy az állásfoglalás vitát gerjeszt, és később is teret tudunk adni a különböző véleményeknek.

ELŐZMÉNYEK

A 2007-es felvételi eljárás mechanizmusa és eredményei sok tekintetben eltértek a megelőző évektől. A legnagyobb vitát az váltotta ki, hogy a budapesti intézményekben jelentősen (a megelőző évekhez képest 6–7 százalékkal) növekedett az államilag finanszírozott helyekre bejutó hallgatók aránya, vagy fordítva, ugyanannyival csökkent, és az évek óta szokásos 63–64 százalékról 57 százalékra esett vissza az arány a vidéki felsőoktatásban. E változás – részben érthető módon – váltott ki indulatokat elsősorban a magát nagy vesztesnek érzékelő intézményeknél. A Budapest-vidék elletét éleződése, a főváros természetes vonzerejének igazságtalan következménye, kimondatlan politikai akarat és más hasonló megjegyzések is felröppentek, több esetben azonnali, de a következő évi felvételit már befolyásoló kormányzati beavatkozást követeltek. Fontos, részben szinte ideológiai háttérévé vált a kritikáknak az esélyegyenlőség megkérdőjelezése a felvételi folyamat során. Tegyük itt hozzá, hogy a változtatások ismertek voltak a Magyar Rektori Konferencia (MRK) tagjai előtt,

azokkal szemben érdemi kritika előzetesen nem hangzott el. Szerencsére az első reakciók után következett a higgadtabb, a teljes felsőoktatásra vonatkozó tényeket már számba vevő elemzések, viták időszaka. Készült egy összefoglaló (a begyűjtött vélemények alapján) a Felsőoktatási és Tudományos Tanács (FTT) legutóbbi ülésén, valamint „A felvételi eljárás finomhangolása” címmel vitaanyag a Magyar Rektori Konferencia főiskolai tagozata számára is.

AZ ELŐTERJESZTÉS CÉLJA

Az előterjesztés célja a hivatkozott elemzések felhasználásával, de az általuk is használt és az Educatio Kht. által kiegészített adatbázisok mélyebb összefüggéseinek feltárásával adjon képet a MRK plénuma számára az egész felsőoktatást érintő tapasztalatokról, és lehetőleg vonjon le általánosítható következtetéseket, fogalmazzon meg javaslatokat a jövőre nézve.

AZ ELEMZÉS HÁTTERE

Természetesen feldolgozásra kerültek az egyéni intézményi vélemények és az azok alapján készült összefoglalók (lásd korábbi hivatkozás). A számszaki adatok döntő részét az FTT-vitához mellékelt táblázatok szolgáltatták. Nevezetesen az intézményenkénti legfontosabb felvételi adatok és országos összesítésük 2007-re és a megelőző három évre vonatkozóan, valamint a szintén ezen anyaghoz mellékelt 25 legnagyobb felsőoktatási intézmény – közöttük néhány egyházi és magánfőiskola és egyetem is – az államilag támogatott arány változására fókuszáló adatai 2006 és 2007-re vonatkozóan. Ez utóbbinál a 2007-es értékek nem tartalmazzák ugyan a pótjelentkezések eredményeit, de ezzel a végső következtetéseket nem igazán zavarják.

Mindemellett rendelkezésünkre állt az országos, szakonként bontott táblázat, amely tartalmazza az intézmények megjelölésével a 2006-ban, illetve 2007-ben felvettek számát, a változás irányát és százalékos mértékét, valamint ezen két év felvételi ponthatárait, szintén a változás irányával és mértékével együtt, külön megjelölve, hogy 2006-ban az adott szakra vonatkozóan mely intézménynél volt a minimális illetve maximális ponthatár. Ez utóbbi adatbázis részben újszerű megközelítést, a 2006–2007-es (a régi és új rendszer) eredményeinek az eddigiektől eltérő vizsgálatát is lehetővé teszi. (A hivatkozott táblázatokat az utolsó kivételével mellékeljük. Feleslegesnek tartottuk volna ugyanis 13 A3-as oldallal terhelni a plénum tagjait.)

A FELVÉTELI ELJÁRÁSRA VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

1. A kormány által meghatározott államilag támogatott keretszámokat – a felsőfokú szakképzés kivételével – országosan és képzési területenként maximálisan felöltötték.
2. Az Oktatási Hivatal által megállapított intézményi kapacitásokat (összességében, képzési területenként és munkarendenként) nem lépte túl a felvettek létszáma.

3. Az egyes szakokra jelentkezők közül az országosan legjobb teljesítményt nyújtók kerültek be.
4. A központi feldolgozás csökkentette a jelentkezők adminisztrációs terheit, hiszen a jelentkezési lapot és a csatolt dokumentumokat is egy helyre kellett csak beküldeni.
5. A központi feldolgozás egységes jogalkalmazói gyakorlatot biztosított az előző évek eltérő intézményi gyakorlatával szemben, ami növelte a jelentkezők jogbiztonságát.
6. Az eljárás adatai nyitottak voltak mind az intézmények, mind a jelentkezők számára elektronikus felületeken keresztül. Az intézmények az OFIK által biztosított informatikai rendszerben minden jelentkezőjük minden adatát láthatták, a jelentkezők pedig a felvi.hu honlapon követhették személyes oldalain az adataikat.
7. A központi feldolgozás jól vizsgázott. Ezt bizonyítja, hogy az eredményes fellebbezések száma a felére szorult vissza az előző évihez képest és az összes jelentkezőre vetítve kevesebb mint 0,5 százalék volt.
8. Mindezen pozitívumok ellenére a felsőoktatási intézmények egy részétől több észrevétel érkezett, részben a technikai lebonyolításra vonatkozóan, részben az eljárás során észlelt, vagy feltételezett, vélt, vagy valós beavatkozásokra, amelyek gyengítették a rendszer működésébe vetett bizalmat.

A 2007-ES FELVÉTELI ELJÁRÁS ÉS EREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE, FŐBB KÖVETKEZTETÉSEK

a) Az 1. táblázat adatai alapján rögzíthető az a tény, hogy fordulat következett be a fővárosi és vidéki felsőoktatási intézmények felvett hallgatói létszám struktúrájában, ez a fordulat azonban összességében nem radikális.

1. táblázat: A felvételi folyamat legfontosabb adatai és eredményei Budapest és vidék megoszlásában 2004 és 2007 között (adatok százalékban)

	2004	2005	2006	2007
	Jelentkezők összesen			
Budapest	42,2	45,6	42,7	43,3
Vidék	57,8	54,4	57,7	53,7
	Első helyen jelentkezők aránya			
Budapest	44,2	46,8	45,2	46,1
Vidék	55,8	53,2	54,5	53,9
	Felvettek összesen			
Budapest	36,7	36,8	38,1	41,7
Vidék	63,3	63,2	61,9	58,3
	Államilag finanszírozott arány			
Budapest	37,1	36,4	35,8	43
Vidék	62,9	63,6	64,2	57

Az államilag finanszírozott hallgatók aránya az elmúlt három évben enyhe vidéki növekedést mutatott. Ezzel szemben a budapesti arány 7,2 százalékos megemelkedése

2007-ben valóban fordulatnak tekinthető. Ezt támasztja alá a 2. számú mellékletben szereplő két adatpár is, amely szerint amíg 2006-ban a budapesti intézmények hallgatóinak 60,5 százaléka, a vidékieknek 62,58 százaléka volt államilag finanszírozott, addig 2007-ben 65,9 százalék, illetve 58,46 százalék a megfelelő arányszámok. A 7 százalékos körüli változás ebben az összefüggésben is megjelenik.

A tisztánlátás és a változás intenzitásának megítélése érdekében tegyük hozzá, hogy a 7 százalékos a 2007-ben jelentkezők esetében 16 700 főt, a felvettekre vonatkoztatva közel 5 700 főt, az államilag finanszírozott létszámhoz viszonyítva mintegy 4 000 hallgatót jelent. Ebben az összefüggésben értelmezhető az a megjegyzés, hogy nem radikális fordulatról van szó.

b) A „rés” nem is elsősorban Budapest és vidék között mozdult a korábbiakkal ellentétes irányba, hanem Budapest és néhány vidéki intézmény (döntően főiskola) között. Szintén a 2. számú mellékletből kiszámítható, hogy a nyolc vidéki egyetem fele növelni tudta azt a bizonyos arányt, egy szinten maradt, egynél minimális és kető esetében már radikális csökkenés volt megfigyelhető. A mintába bekerült 15 vidéki főiskola és egyetem közül hat a negatív változás több mint 62 százalékát „képviseli”, a négy főiskola pedig a 41 százalékát.

c) Az új alapelvek alapján történő döntés bevezetésének a hatásait felerősítette az a tény, hogy a kormány a 2006. évi 62 000-ről 56 000-re csökkentette az államilag támogatott felvehető összlétszámot. Ezen belül a belső arányokat is jelentősen megváltoztatta a kormány. Bizonyos területeken változatlan szinten tartotta, vagy minimális emelkedésről döntött (műszaki, természettudományos, informatikai, egészségügyi képzési területek), összhangban az EU-s irányelvekkel. Más területeken jelentős, akár 20 százalékos csökkentést hajtott végre (bölcseész, gazdasági, jogi, agrár, társadalomtudományi képzési terület). Előre lehetett számítani rá, hogy az utóbbi területeken az új alapelvek alapján történő döntés hatásait jelentősen fel fogja erősíteni a jelentős keretszám csökkentés, hiszen éppen azok az alacsonyabb pontszámú diákok nem fértek emiatt be ezekre a képzési területekre, akik korábban és hagyományosan bizonyos intézmények jelentkezői bázisát jelentették.

d) A kormány döntésének volt még egy jelentős új eleme. A korábbi évektől eltérően most a határozatban szerepelt az, hogy tilos a be nem töltött felsőfokú szakképzési helyek átcsoportosítása más képzési szintre, például alapképzésre, amit az előző években meg lehetett tenni és meg is tettek. Ezért van az, hogy a nappali támogatott alapképzésre felvett létszám a tavalyi 43 408-ról 35 012-re csökkent, azaz nem 6 000-rel, hanem 8 400-zal esett vissza. Úgy, hogy eközben a levelező képzésre felvettek száma is jelentősen csökkent. Ilyen létszámcsökkenési lépések után biztosra lehetett venni, hogy a csökkenő keretű képzési területeken jelentős feszültségek lesznek, mint ahogy lettek is.

e) Részleteiben vizsgálva az elmúlt néhány évet és a jelenlegi következményeket, le kell szögeznünk, hogy nem történt meglepetés. Nem változott ugyanis meg sem a hallgatói magatartás, sem irányultságuk, preferenciájuk. Az 1. táblázat adatai az összes jelentkezők esetében minimális (0,6 százalékos) emelkedést jeleznek 2006-ról 2007-re Budapest javára, de a hallgatók 56,7 százaléka még így is a fővároson kívüli intézményeket célozta meg. Lényegében ugyanaz a helyzet az első helyen jelentkezőket figyelembe véve, vagyis nincs nagy változás (0,9 százalék) az előző évhez képest, és a többség (53,9 százalék) vidéki irányultságú.

Ha a felvett jelentkezőket vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy a vidéki jelentkezőkön belül a felvettek aránya megegyezik a budapesti jelentkezőkön belül a felvettek arányával. Az adatok nem igazolják azt az állítást, hogy a vidéki jelentkezők hátrányban vannak, hiszen ők ugyanolyan arányban kerültek be a felsőoktatásba, mint a budapestiek. Az államilag finanszírozott helyekre felvettek aránya szinte tizedre megegyezik az összes jelentkező megoszlásával (43–57 százalék). Csak ezeket a tényeket nézve nemhogy lavinaszerű, de szinte semmilyen különleges dolog nem történt. Kivéve persze az utolsó két szám esetében ami az előző évihez képest 7–8 százalékos negatív különbség a vidék vonatkozásában. Világosan mutatja mindez, hogy az intézményekre lebontott keretek korábban eltérítették a valódi hallgatói akaratot, ami nem kritika, csak tény. Ráadásul úgy térítették el, hogy Budapesten a jobbak, a magasabb pontszámúak felvételét blokkolták, illetve – jó esetben – irányították át őket más intézménybe. Hogy a magas pontszámúak egy jelentős része a budapesti felsőoktatásban akar tanulni, tapasztalatból tudható, és ahogy arra már utaltunk, a 2007-es jelentkezések is ezt bizonyítják. Minden bizonnyal igaza van azoknak, akik ezt részben a főváros vonzerejével, az elit középiskolák budapesti koncentrációjával, a jobb elhelyezkedési lehetőségekkel is magyarázzák. A valódi probléma azonban az, hogy a magas felvételi pontszámot elért vidéki jelentkezők közül nagyon sokan fővárosi intézményekbe jelentkeztek első helyen. Mindezen túl azonban érdemes más számszerű tényeket is mérlegelni! 2006 felvételi eredményeit 118 szakra vonatkozóan vizsgálva megállapítható, hogy a szakok 65 százaléka esetében a maximális pontszámra budapesti intézményekben (döntően a négy tradicionális egyetemen) volt szükség, míg a legalacsonyabb ponttal mindössze a szakok 13,5 százaléka esetében találunk fővárosi főiskolát, vagy egyetemet, talán egyetlen esetben sincs köztük a már említett négy. Az inverz adatok vidék vonatkozásában könnyen kiszámíthatók. Ez a magyarázta annak, hogy a négy budapesti állami egyetem mindegyikénél emelkedett az államilag finanszírozott hallgatók aránya a következő mértékben: BCE: 13,3 százalék; BMGE: 6,6 százalék; ELTE: 2,6 százalék; SE: 12,2 százalék. A „nagy ugrást” realizáló két egyetem a múltban a 16. (SE: 57,3 százalék), illetve 22. (BCE: 43,8 százalék) volt a legnagyobb intézmények rangsorában és az utolsók közötti az állami intézmények családjában (a BCE magasan a legutolsó volt). Mindez együtt már megfontolandóvá teszi, melyik rendszer az igazságtalanabb.

f) Az első három pontban megfogalmazottakat is tudomásul véve leszögezhető, hogy az elindult folyamat további kiterjedése, a hallgatóság még erőteljesebb budapesti koncentrációja nem érdeke az országnak, de a magyar felsőoktatásnak sem. Nem csak azért, mert kiváló vidéki intézmények, szakok működnek nagyszzerű és nemzetközileg elismert tudósokkal és tudományos eredményekkel, de önmagában azért sem, mert ezen intézmények jelentős része nagyon komoly infrastruktúra-fejlesztéseket hajtott végre épp az elmúlt években. Ezek is fontosak, de talán még fontosabb szerepük a régióban, a munkaerő megtartástól az értelmiségi központként való funkcionálásig. De tegyük mindjárt hozzá, nem minden áron. Másról, a sokkal jobbtól elszívni a finanszírozási forrást nagyobb kárt jelent az ország számára, mint néhány intézmény megszűnése. Ebben a politikai dilemmában valamelyik oldalra állás egyértelmű követelmény a kormánnyal szemben.

g) A megoldás kulcsa azonban nem a hallgatói szándékok erőszakolt, központi eltérítésében, hanem a felvétel előtti esélyegyenlőség megteremtésben van. El kell ér-

ni, hogy a fővároson kívüli intézményekbe jelentkezők is a budapesti irányultságúakhoz hasonló, vagy megközelítő pontszámmal induljanak illetve a magas ponthatárúak saját régiójukba jelentkezzenek. Minden bizonnyal jelentős lépés lesz ebbe az irányba az úgynevezett szociális preferencia érvényesítése a pontozásban, illetve a nyelvismeret összpontszámon belüli honorálásának visszafogása. A magasabb pontszámot elérték vidékről való eláramlását várhatóan visszafogja az új rendszer egyik fontos következménye: az intézményi ponthatárok egymáshoz közel kerülése. Változás valószínűsíthető ugyanis emiatt a hallgatók intézményválasztási motivációjában. Felmérések szerint ennek négy összetevője van: a presztízs, az oktatás színvonala, a lakóhely közelsége és a jelentkezők középiskolai eredménye. E négy közül három összefüggésbe hozható a megelőző évi ponthatárokkal, azaz a kiváló eredményt elért diák olyan intézményt választ első helyen, amiről feltételezi a magas színvonalat a magas ponthatár miatt és amibe saját eredményeit is beilleszthetőnek véli.

A jövőben már nem tudnak a jelentkezők presztízst, oktatási színvonalat megítélni, illetve a saját tanulmányi eredményüket is hiába hasonlítják, ugyanarra az eredményre fognak jutni. Ebből tehát az következik, hogy a ponthatárok kiegyenlítő hatásának a hatása az lesz, hogy a negyedik szempont, azaz a lakóhely közelsége felerősödik, és több jó pontszámú jelentkező fog úgy dönteni, hogy ha nincs látható különbség az intézmények között, akkor nem utazik messzire, hanem jelentkezik a helyi felsőoktatási intézménybe. Természetesen a ponthatárok csak egyik szempontja a jelentkezői stratégiának, a felvázolt tendencia csak a jelentkezők egy körében és más tényezők (kapacitás, színvonal, szolgáltatások) hasonló irányú elmozdulása esetén érvényesül majd. Természetesen ez a hatás csak évek alatt, és nem teljes mértékben tud érvényesülni. Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy intézményi szinten is van tennivaló. Ők maguk is beszállhatnak ugyanis az emelt szintű érettségire való felkészítésbe, ösztönözve ezzel a hallgatókat annak a felvállalására, és segítve tudásukat és ezzel önérzetüket, magabiztosságukat. Adott esetben természetesen a kapacitások hozzáigazítása a kereslethez is járható útnak tűnik.

h) Az egyetemek és főiskolák közötti, most megjelent különbség a mesterképzések kiteljesedése következtében minden bizonnyal oldódni fog. Egy átlagos egyetemet feltételezve, ahol a mesterszakok aránya az országos átlagnak megfelelően 30 százalék, valamint az 1,75-szeres normatíva szorzóval számolva, a mai hallgatói létszám 80 százaléka biztosítja a mai bevételt. Ha csak ez a célfüggvény, akkor a korábbi alapképzésben résztvevő sokaság 20 százaléka „áramolhat” a főiskolákhoz.

Normális esetben a mesterképzés kapacitását más módon kell számolni, mint az alapképzését, továbbá pályázni is szükséges a mesterkeretekre. E két elemmel megakadályozható a túlzottan mohó egyetemek térnyerése a „létszámlefölözéseknél”.

i) A 2007-es rendszer elfogadottságának három alapvető feltétele körvonalazható:

- A kormányzat a képzési területenkénti keretek kialakításába az eddigiéknél erőteljesebben vonja be a felsőoktatást (ne csak egy csaknem kész anyagot véleményezzünk).
- Az OKM tegye világossá a kapacitásszámítás(ok) módját. A képzési területeken belüli átcsoportosításokhoz képzési ágak és szakok között az intézményeknek nagyobb szabadságot kellene biztosítani. Ennek feltételei megvizsgálandók.

- A rendszer ne engedjen a minőségből, ne azokat „védje meg”, akik azt nem érdemlik meg. Tény, hogy a megfelelés már az akkreditáció során eldönthető. A mai gyakorlat inkább az iskolák számának növekedése irányába mutat.

ÖSSZEFOGLALÓ JAVASLATOK

1. A Magyar Rektori Konferencia nyilvánítsa ki, hogy nem tartja szükségesnek a felvételi eljárás már korábban elhatározottakon túli megváltoztatását. (Egy kísérleti év után ez egyébként is irracionális lenne.)
2. A MRK kapjon tájékoztatást az FTT irányításával folyó projektről, amely a képzési területekhez rendelhető hallgatói létszámok eldöntésének megalapozását szolgálják. Még a következő kormánydöntés előtt célszerű a keretszámok kialakításának módjáról vitát folytatni az egyes tudományterületi bizottságokban, majd azok folytatásaként a plénumon.
3. A MRK tegyen meg mindent, hogy az általa kidolgozott és elfogadott kapacitászámítási metodika kapjon támogatást az illetékeseknél. Tartalmazza az a képzési területeken belüli átcsoportosíthatóság lehetőségét is.
4. A MRK kérje fel az Educatio Kht-t, hogy az elmúlt évben észrevételezett technikai hibákat javítsa ki és tegyen meg mindent annak érdekében, hogy az intézmények és a jelentkezők bizalma maximális legyen az eljárás minden lépcsőfokánál.
5. A MRK hívja fel az intézmények figyelmét az alábbiakra:
 - az intézmények alkalmazkodjanak jobban a megváltozott képzési területi felvehető létszamarányokhoz és növeljék a toborzás aktivitását azokon a területeken ahol kevés a jelentkező;
 - a felsőfokú szakképzési lehetőségeket jobban használják ki azok az intézmények, ahol a kapacitások megvannak hozzá;
 - általában az intézmények gondolják át és az új felvételi rendszernek megfelelően dolgozzák ki a szakindítási, jelentkezőtoborzási stratégiájukat, gondolva például az együttműködés lehetőségére.

Budapest, 2007. október 11.

**KIKÜLDÖTT BIZOTTSÁG: BALOGH ÁRPÁD
GÁBRIEL RÓBERT
KEREKES GÁBOR
MÉSZÁROS TAMÁS
VASS LÁSZLÓ**